

EGY KURUCZ TÁBORNOK HAGYATÉKA.

1710.

E folyóirat múlt évi folyamában (III. füzet, 286. l.) ismertettük egy labancz generális, br. Gomboss Imre altbgy. tábori készleteit; most, hogy a pendant meglegyen: ismertetni kívánjuk egy kurucz tábornok hátrahagyott ingóságait, nevezet szerint *Berthóti Ferencz*, kassai vice-generálisét. Mindaketten Sáros vármegyei nemesek, régi bajtársak és barátok, sőt rokonok is valának, azonban a politikai meggyőződés két különböző táborba terelvén őket, utóbb mint ellenfelek álltak egymással szemben.

Az öreg Berthóti Ferencz igen előkelő birtokos nemes, az ősi Aba nemzetségből származott; testvérbátyja volt Érsek-Újvár 1708. hős megvédőjének, a már 1683-ban nyitrai, majd szolnoki várparancsnok Berthóti István kurucz brigadérosnak, majd végül újvári vice-generálisnak, és sógora az olvasóink előtt már föntidézett közleményünkben ismert br. Palocsay Györgynek, a mennyiben Ferencz úr — már bizony, mint koros legény — P. György testvérbátyjának, a korán elhunyt br. Palocsay Istvánnak özvegyét, gr. Csáky Borbálát vette nőül, és — maga gyermektelen maradván — gyám- s mostohafiát, br. Palocsay Zsigmond úrfit, igazi apai gondnal, szeretettel nevelte és a saját fiává fogadá. Berthóti Ferencz igen jólelkű, egyenes jellemű, talpig becsületes, a mellett erélyes, pontos, rendszerető, egész a buzgóságig szorgalmas, és kiváló műveltségű, sokoldalú képzettséggel bíró férfiú vala; nevezetesen úgy a katonai, valamint a polgári ügyvezetés teendőiben, hadszervezésben és a vármegyei kormányzatban, sőt a városi és külkereskedelmi ügyekben is kitünő jártassággal dicsekedhetett.

Épen e sokoldalú ismereteiért s jó modoráért közszeretetnek, tiszteletnek örvendett, még pedig nemcsak egész Felső-Magyarországon, hanem Lengyelországban is, melynek szomszédos főnemességével és Krakkó fővárossal Lőcséről folytonos összeköttetést tartott fenn.

A szabadságharcz kezdetén csakhamar Rákóczihoz csatlakozván, tekintélyével hatalmasan elősegíté a felvidék behódolását, tehetségeivel pedig annak úgy katonai, mint polgári szervezését. A fejedelem a közkedveltségű, tevékeny, buzgó főurat előbb ezredessé, Szepes, Sáros, Liptó s a többi ott körülfekvő vármegyék országos biztosává, majd *kassai vice-generálissá* és a saját örökös főispánságának Sáros vármegyének főispáni helytartójává nevezé ki. Az 1705-iki szécsényi országgyűlésen pedig «*ország senatorává*» (a kormányzó tanács tagjává) választották. Mint ilyen vett részt 1707-ben a gr. Bercsényi Miklóssal Nagy Péter czárhoz Varsóba küldött fényes követségben is, (Bercsényin kívül, br. Klobusiczky Ferenczczel, Ráday Pállal, ifj. Barkóczy Ferenczczel, Nedeczky Sándorral stb.).

Berthóti a XIII vármegye területére és ennek összes váraira kiterjedő kassai orsz. kapitányság teendőit az első években Lőcséről, majd utóbb Kassáról intézé, és pedig 1706 őszétől fogva teljesen önállólag, a maga felelősségére: mert tiszti előljárója, a kassai főgenerális: gr. Forgách Simon tbgy., a fejedelem parancsára — mint tudjuk — négy teljes esztendeig húzódott hadi fogságra vetetett. Helyettese tehát, Berthóti Ferencz, most már közvetlenül Rákóczitól és Bercsényitől kapta utasításait, velök levelezett, ki-mondhatatlan pontossággal. Katonai teendőit (ha szükség vala rá, mint pl. 1708 szeptemberben a harcmezőn is) lankadatlan erélylyel, a polgáriakat tapintattal s a forgalmiakat nagy szorgalommal, fáradhatatlanul látta el; mert a fegyverszerzést és hadfőlszerelési vásárlásokat is első sorban ő intézte Lengyelországgal. Egy szóval: igen hasznos tagja volt a confederatióknak.

Jöttek azonban a szomorú évek; jött a szabadságháború elmállasztója, fő megbuktatója: a különben is gyér népességű ország lakosságát iszonyatos arányokban pusztító, száz- és százezreket elragadott, emberomlasztó 1709—10-diki *keleti pestis*, mely Rákóczinak más négy tábornokával együtt a hú, derék *Berthóti Ferenczet* is elsöpré. Ez a rettenetes ragály — mely keletről a lengyel

tartományokba már 1706-ban átesapott, s a melynek a Kárpátok vonalán való átharapódzása ellen 1707 és 1708-ban épen Berthóti kitünő sikerrel védekezett — onnanfelől be nem férközhetően hazánkba: délről, a török földről, Temesvár környékéről hatolt át 1709 január-februárban Makóra, Hód-Mező-Vásárhelyre; majd innét Szegedre és áprilban Kecskemétre, Kőrösre s már a nyár folyamán ellevén az egész Tisza-Duna közét, észre kelve Buda, Pest, Szolnok, Jász-Berény, Gyöngyös, Eger, Borsod tájaira hatolt és úgy terjedt a télen át föfelé a Sajó mentén, a Hegyaljára, a Tiszántúlra. Leghevesebb dühöngését felső- és északkeleti Magyarországon az 1710-dik év nyarán, július, augusztus, szeptemberben fejtette ki, irtóztató halál-ontással. Kivált a falak közé zárt városi lakosság és a helyőrségek estenek tömegesen áldozataiúl. Lőcse, Eperjes, Kassa, Rozsnyó, Miskolcz, Tokaj, Unghvár, Munkács, Huszt, Máramaros-Sziget, Nagy- és Felső-Bánya, Szathmár-Németi s a népes Debreczen lakosságának fele, vagy legalább harmada kihalt. A nép az isten ostorától megrémülve, széjjelfutott s az erdőkre menekült. Az sem igen volt, a ki a gabonákat learassa, a szőlőket megszedje. Rákóczinak az erősségekben fekvő gyalogsága annyira részint elhalt, részint pedig a bástyákról éjjel a köteleken leereszkedve, hazaszökdösött, veszélyben tudott övéihez a falukra, — hogy Eperjesen, Kassán stb. még csak a kapuk őrzetere is alig maradt valami. Kívül pedig nagy nehézségekkel összegyűjtött egész táborok oszlottak szét néhány éjszaka alatt, ha közöttük a pestis (másként: *«guga-halál»*, *«fekete halál»*) kiütött. A kuruczok fő erősségét, az ostromolt és magát három hónapon át hősileg védő Érsek-Újvárt e miatt nem lehetett megsegíteni. Sőt a pestisnek rettenetes dühöngése alatt s következtében a *katonai fegyelem* is úgyszólván *teljesen felbomlott*, a mihez aztán Érsek-Újvár capitulatiója (1710 szeptember 24.) után még az *általános kétségbeesés* járult. És e miatt bukott el a kuruczvilág.

Azonban e szomorú állapotot szegény Berthóti Ferencz már nem érte meg. Kassán — az ő és Náray Ferencz ugyanottani dandárnok és ezredtulajdonosnak Bercsényihez intézett levelei szerint — 1710 május havában kezdett elharapódzni a pestis. Június 2-ikán Berthóti már Gyürky Pál tábornoknak ez nap történt halálát jelenti, másokéval, többek közt egyik kassai doctoréval is

együtt. Júliusban növekedett a baj; a polgárság — papok, praedicatorok, barátok, apácák is — sűrűen haltanak. Náray írja júl. 15-kéről, hogy csupán az ő hajdúiból e hó 1-je óta 24 halt és: 37 szökött el; Berthóti júl. 19-kéről: «Az ittvaló hajdúk szöknek, halnak is derekasint, orvossággal sem akarnak élni, elhithetvén némely városiak vélek: ha orvossággal fognak élni, meg kell halniok.» Augusztusban még rosszabbra fordult az állapot; e hó 18-kán a vice-generális tudatja Bercsényivel, hogy aug. 1-jétől fogva már ismét «több híja vagyon a gvarnizonnak száz embernél; a tiszték is most szaporán kezdettek hullani». Aug. 22-kéről még nagyobb pusztulást jelent: «... Magunk is (a katonaság) annyira elfogytunk: *most csakhamar az kapuk is istrázsa nélkül maradnak; meg sem merem Exciádnak írnyá: mennyien maradtunk!*» S ismét: a városerődítési munkákat egyelőre «abba kellett hagynunk, míg Isten rajtunk való ostorát valamintire meg nem szünteti; ki miá már is annyira vagyunk, *hogy csak az kapura való istrázsanak sem leszen*». Aug. 31-kén újból ír, hogy «az gvarnizon állapotját, míg Isten mostani ostorát tőlünk nem tágítja, magam is látom: *lehetetlen orvoslani*.» Élelmi szereket sem igen bír szállítani a helyőrség számára a városba: nincs szekér, béres, a falusi paraszt elhalt. A szökött hajdúkat «már az falukon fogdostatom, hozattam be, — ki megholt, ki betegen fekszik; belől pedig az városban elhaltak az emberek». Ugyane napról jelentí Náray: «Az pestis iránt vagyunk in statu, uti prius; *igen kevés ház vagyon az egész városban, az ki nem volna inficiálva*».

A helyőrség pedig már annyira lefogyott, hogy Berthóti kénytelen vala a város négy kapujából *hármát bezáratni*; őrséget pedig az egyetlen nyitva hagyott kapun kívül — a melyen a halottakat hordták ki, — csupán a főváltán tarthattak, azt is csak nagy ritkán válthatva föl. Szept. 6-iki levelében említi erre nézve Náray: «Az idevaló gvarnizonnak állapotjáról, nem kétlem, Berthóti Ferencz Generális Uram Exciádat informálta: mily karban legyünk és hogyan mind Isten ostora által, mind szökés által elfogytunk. Annyira vagyunk, hogy csak egy kaput tartunk nyitva és az Hauptbohton tartunk istrázásokat: *mégis egy hétig sem tudjuk fölváltanó az istrázásokat*. Hacsak az Isten nem könyörül rajtunk és meg nem szűnik az ő ostora, — *teljességgel elfogyunk*.»

Néhány nap múlva a veszedelmes ragály befészkelődött a főparancsnoki lakba is; megkapta azt maga a tábornok, a hű, öreg Berthóti is, és pedig menthetetlenül halálosan. Szeptember 10-kén már igen súlyosan, magával tehetetlenül feküdt, s másnap estve örök álmra hajtá szemeit. Betegsége, halála körülményeiről *Náray Ferencz* dandárnok levelei Bercsényihez értesítenek bennünket.

«Mint hogy — jelenti ez Kassáról, szept. 10-kéről, 1710, — *Berthóty Ferencz Vice-Generális Uram* ö Kglme súlyos betegségben esvén,» az itteni helyőrség augusztus hóról szóló létszámkimutatásait, úgy az elhaltak és elszököttek tabelláit meg nem küldhette, íme én küldöm meg azokat Exciádnak helyette. «Az mi pedig Berthóty Uram betegségét illeti: én másképpen Exciádat informálni nem tudhatom, hanem az olasz doctor (Don Francesco Parisi) referálja, hogy *gugája nyől ő Kglminek* ¹⁾ és hogy *in summo periculo vitae* (a legnagyobb életveszedelemben) *legyen*; sőt az *ifjú Máriássy*, az ki másként Fölséges Urunk udvarában vagon, ²⁾ hazaérkezvén, meggugásodott; én jóllehet nem láttam, mert magam is igen tartván az ilyenektől, oda nem járok: hanem az olasz doctor publice beszéli. Ha azért casu quo — kit Isten ne adjon! — meg talál halálozni Berthóty Uram: mitévő legyek? Exciád parancsolatját alázatossan elvárom.»

És utóiratban:

«P. S. Berthóty Uram csak *gugában (pestisben) vagon bizonyosan, és igen rosszul*; nehezen hiszem, hogy fölláboljon; elválík két nap alatt.»

¹⁾ A pestises betegeknek magasfokú láz közben mérges daganataik (gugáik) támadtak nyak-, hónalj- vagy ágyékmirigyekben, melyek ha szerencsésen megértek és kifakadtak: a beteg fölgyógyúlhatott, mint pl. Bagossy László ezredes Eperjesen *három ízben gugásodott meg, s mind a háromszor kigyógyúlt a pestisből*. Ellenben ha az *agyan* keletkezett a guga: menthetetlenül megölte a szenvedőt. Mikes Kelemen Rodostón ilyen fej-gugában veszett el.

²⁾ *Máriássy Farkas*, Máriássy Miklós ezredesnek Petneházy Évától — a budai ostrom híres hősének leányától — született fia, ki, nemkülönben atyja Miklós is, még ezen 1710-iki szeptember havában kimúltak a pestisben. A mely házba e rettenetes «ragadvány» bekapott: csaknem minden lakót kiölt ott.

El is vált, még pedig — *halálra*. Másnap este nyolcz órakor («Raptissime Cassoviæ, die 11. 7-bris 1710. hora 8-va vespertina») már futárral küldött sietős levelével tábornokának elhunytát jelentő Bercsényi fővezérnek Náray:

«Exciádnak alázatosan, kötelességem szerint repræsentálni kívántam, hogy valamint az tegnapi napon írott levelemben alázatosan megírtam vala Exciádnak, hogy *Berthóthy Generalis Uram* nehezen fog megmaradni; az mint is *mai napon, késő este, hét és nyolcz óra között, három gugában kimúlt ez világból*. Isten irgalmazzon lelkinék! . . . Tudom, pinzi, egyéb partékája elég maradt: de az atyafiai — az házánál lévők — úgymint Máriássyné Asszonyom, az mint informáltatom: még élt szegény, hogy rakogatta; mit méltóztatik íranta Exciád parancsolni? elvárom alázatosan. Én ugyan, ha az Máriássy ott nem volna mellette: módot kerestem volna benne, hogy mindeneket elpecsételtetem volna, — de nem látom módját, minthogy még életiben szegénynek javait, pinzit és egyébféle partékáját rakosgatták.» Ezután kéri a fővezért: rendeljen valami alkalmas főtisztet az elhunyt Vice-Generalis helyére, mert ő Náray, a mostani súlyos viszonyok között elégtelennek érzi magát a vezénylet folytatására.

Az itt említett «rakosgatást» alkalmasint úgy kell értenünk, hogy Máriássyné — az ekkor már özvegy — Berthóti Ferencznek háztartását vezető unokahuga, az öreg úrnak halálra váltát látván: az értékesebb ingóságokat azért rakta övéi segélyével ládákra, nehogy azok az elhalálozás utáni zavarban a szolganépség közt eltévelyednek, egyikét-másikat szét ne kapdossák. Ugyanis, midőn Bercsényi gróf elrendelése az elhunyt tábornok után maradt ingóságoknak hivatalos kiküldöttség által leendő összeírását: e bizottság már csaknem mindent bezárt s lepecsételt ládába helyezve talált; melyeket fölnyitvatván, úgy állította aztán össze — bizonyára Máriássy Miklósné és más rokonok jelenlétében — az ime itt közlendő érdekes hagyatéki lajstromot.

Néhai Méltóságos Kassai Generális

BERTHÓTY FERENCZ URAM

ittvaló szállásán elpecsételt ládáinak és benne lévő portékának, arra deputált személyek jelenlétekben Cassoviae 2-da Novembris 1710. Conscriptiója.

Sub Nro. 1. Baraszlai forma nagy fejér ládában találtatott.

Mángolt gyolcs, darab	---	---	---	---	---	---	---	Nr. 12
Vászon, mángolatlan, darab	---	---	---	---	---	---	---	" 3
Zöld atlacz publikánszín selyempaplan, a közepin királyszín matéria ¹⁾ ...	---	---	---	---	---	---	---	" 1
Zöld atlacz-paplan, veres atlacz a közepin	---	---	---	---	---	---	---	" 1
Veres tafota-paplan, zöld bárson a közepin...	---	---	---	---	---	---	---	" 1
Közönséges görög, új paplan, tarka matéria a közepin	---	---	---	---	---	---	---	" 1
Veres szattyánbőr	---	---	---	---	---	---	---	" 5
Sárga kordovány	---	---	---	---	---	---	---	" 4
Sárga karmazsin	---	---	---	---	---	---	---	" 3
Vörös karmazsin	---	---	---	---	---	---	---	" 6
Vörös kordovány	---	---	---	---	---	---	---	" 1
Asztalra való új kecze	---	---	---	---	---	---	---	" 3
Új keresztény (<i>anabaptista</i>) korsó, mosdóval együtt...	---	---	---	---	---	---	---	" 1
Nádpálca	---	---	---	---	---	---	---	" 2

Nr. 2-do. Borjúbüres, vasas, kerekded ládában.

Francia-kék (*sötét kék*) színű angliai (*angol posztó*) dolmány, ezüstdrótos vitézkötéssel együtt; síma ezüst gombocskák az újján. Ahhoz való hasonló nadrág.

Rózsaszínű angliai dolmány, ezüstdrótos gombocska rajta; síma ezüst gombocskák az újján. Hasonló színű nadrág.

¹⁾ Publikánszín = *sárgás zöld*; királyszín = *biborpiros*.

Világos kék angliai dolmány; ezüst, aranyos, tökörvényes (*tekervényes*) gomb, hasonló makkocscsal (*makkocskákkal*); aranyos, síma gomboescák az újján. Hasonló színű nadrág.

Megyszín színű (*így*) angliai dolmány, kék zománczos drótos gomb rajta vitézkötéssel; aranyos a boglára, ezüst kapocs az újján. Hasonló nadrág, a kin síma gomboeska.

Tettszín (*testszín*) skarlát-dolmány, drótos, zománczos, aranyos gomb rajta; az újján aranyos kapocs. Hasonló színű nadrágon ezüst kapocs.

Hamúszín angliai dolmány, arany fonálból való kötött gomb és varrás (*hímzés*) rajta; az újján aranyos, síma gomboeska. Hasonló nadrág.

Szegfűszín angliai dolmány, kék kláris, egyes rubinttal rakott gomboeska; az újján aranyos, síma gomboeska. Hasonló nadrág hozzá.

Karmazsinszínű tabit nyári dolmány, skófiúm gomb rajta, drótból való vitézkötés rajta. Ahhoz testszín angliai nadrág, ezüst kapocs rajta.

Egy megyszín angliai nadrág, ezüst virágos kapocs rajta.

Más karmazsinszínű angliai nadrág, közönséges kapocs rajta.

Karmazsinszínű selyemposztó czaffrag (*csótár, nyeregakaró*), három öreg (*nagy*), ezüsttel varrott virág rajta.

Pázsitszínű angliai posztó, sing	---	---	---	---	---	Nr. 2
Karmazsinszínű angliai posztó, sing	---	---	---	---	---	« 1 ¹ / ₄
Barackvirágszínű angliai posztó, sing	---	---	---	---	---	« 2
Tettszín skarlát-posztó, sing	---	---	---	---	---	« 4 ² / ₄

Nr. 3. Zöld, négyszegletű, középszerű ládában.

Francia-kék angliai mente, paszamányos ezüst gombszár, ezüst fonálból kötött gomb rajta. Rókamállal bélelt.

Világos kék angliai mente, ezüst, tökörvényes, öreg, aranyos gomb rajta. Rókaháttal bélelt.

Tettszín skarlát-mente, skófiumból kötött gombszárral. Hiúz mállal bélelt.

Szegfűszín granát mente, selemmel egyvelétett arany fonálból kötött gomboeska, gombszárral együtt. Rókamállal bélelt.

Megyszín angliai mente, drótos gomb és hasonló drótból csinált hármás, filegrános gombszár rajta, hasonló mentekötővel. Hiúzmállal bélelt.

Setitebb hamúszín angliai mente, aranyfonálból kötött gomb és varrás rajta. Hiúzháttal bélelt.

Rózsaszín angliai mente, öreg skófiúm-gombszárastúl együtt. Rókanyakkal bélelt.

Gyöngyszín angliai dolmány, mindkét felől vörös kaláris-makkocska, gomb nélkül. Az újján ezüst, aranyos kapces.

Hamúszín selyem-öv, ezüst, aranyos gombozás, filegrános (*áttört művű*) majczostúl (*czafrangostól*) együtt.

Publikánszín selyem-öv, aranyos skófiúmmal gombozása, mellyen egy zománczos, virágos, aranyos ezüst csatt.

Narancsszín selyem-öv, aranyos skófiúmmal gombozva, majcz és csatt nélkül.

Világos kék selyem-öv, arany skófiúmmal gombozva, filegrános ezüst, aranyos majcz rajta.

Szegfűszín pár nyusztos, angliai süveg.

Második, világos kék, angliai pár nyusztos süveg.

Harmadik, tettszín, angliai pár nyusztos süveg.

Negyedik, zöld, viselt, angliai pár nyusztos süveg.

Ötödik, karmazsinszínű angliai nyuszt fark süveg.

Virágos bársony török párnahaj.

Pázsitszín angliai posztó, sing ... .. Nr. 7²/₄

Tettszín skarlátposztó, sing ... .. " 5¹/₄ 1¹/₈

Nr. 4. Borjúbürrel borított ládában.

Vörös remekposztó, sing ... .. Nr. 11¹/₄

Zöld, cselédnek való béletlen mente, kit Doby Uran¹⁾

elvitte ... .. " 2

Vörös remekposztó, sing ... .. " 3²/₄

Kék remekposztó két darabban, sing ... .. " 3¹/₄

Három darabban zöld septuch-posztó, sing circiter... .. " 2²/₄

¹⁾ Doby György, Berthóti Ferencznek regete-ruszkai gazdatisztje.

Nr. 5. Nagy öreg, vörös ládában.

Vörös septuch-posztó, sing...	Nr. 16
Zöld septuch-posztó, egy darabban, sing	« 23 ³ / ₄
Szappan, darab	« 2
Egyet Doby Uram elvitte	
Zöld, keskeny lengyel septuch, egy darabban, sing	« 11 ¹ / ₄ 1 ¹ / ₈ .
Új, vörös aba, vászonnal bélelt párnazsák	« 1
Kissebb-nagyobb mángolatlan vászondarab	« 8
Két darabban való dikta, sing...	« 10
Vörös aba, sing	« 12
Vörös csújtár (<i>csótár</i>)	« 1
Zöld angliai posztó, sing	« 2 ³ / ₄
Fekete óv (<i>ó, régi</i>) czafrag	« 1
Vágó pistoly, pár	« 22
melyből Doby Uram egyet vitt az Úrfi ¹⁾ számára; másodikat Oberst-Vach-Majster Urramnak ²⁾ adták.	
Kerekes pistoly, pár	« 2
Rövid, kerekes stucz, pár	« 1

Nr. 6. Vörös szattyánbűrrrel borított ládában.

Vászon, darab	Nr. 1
Karmazsin, ezüstsújtással varrott csizma, pár	« 1
mellyet Doby Uram, más karmazsinsicsizmával együtt, az Úrfi számára elvitt.	

Nr. 7. Egy kis tarka ládácskában.

Puskapor, srét, egy darab ólom; golyóbisoknak való forma.	
Ráspolya	Nr. 3
Furócskák, kalapácsok.	

¹⁾ Br. Palocsay Zsigmond, Berthóti mostoha és fogadott fia.

²⁾ Semsey Miklós, Berthóti három huszárszázadának őrnagya.

Nr. 8. Vörös, ugyan szattyánbűrrrel borított láda.

Zöld török selyem, nyitra (<i>köteg</i>)	---	---	---	---	---	Nr. 2
Kék selyem nyitra	---	---	---	---	---	« 1
Fejér selyem nyitra	---	---	---	---	---	« 1
Posztószél, darab	---	---	---	---	---	« 3
Ablakra való fejér vászon firhank						
Kék selemmel s arannyal szőtt majczos (<i>czafrangos</i>) lóra való szerszám.						Nr. 1
Zöld bojtos-bársony darabocska	---	---	---	---	---	« 1
Vörös, angliai, útra való, rókával bélelt süveg melyre (<i>mellre</i>) vadmacskával bilelt Brusztflek.	---	---	---	---	---	« 1
Szürke posztóbúl, báránybűrrel bilelt nadrág, pár	---	---	---	---	---	« 1
Regál papiros, konc	---	---	---	---	---	« 5

melybül az egyiket Obrest-Vach-Majster Uram elvitte.

Nro. 9. Egy fejér ládácska.

Melyben fűszerszám, úgymint: bors, szekfű, szerecsendióvirág, szerecsendió, nalossa-szöllő, gersli, riskása, apró-szöllő, griz, mandola, sáffrány és nádméz (*czukor*), melybül adatott Conscriptor Uraiméknak Doby Uram által egy-egy süveggel. Az Úrfi számára is vitt el Doby Uram az (*fű-*) szerszámokból és nádmézbül.

Nr. 10. Egy zöld, közészerő ládában.

Sok rendbeli levél találtatott, melyet Conscriptor Uraimék intacte hattak, mivel hosszabb üdő kellett volna azoknak perlustratiójára.

Nr. 11. Egy fejér kis ládában.

Hasonlóképpen holmi acták és írások találtattak. Az említett láda is intacte maradt.

Nr. 12. Egy kis fekete ládában,

kinek a feneke elhasadt, találtatott hasonlóképpen holmi déb-dáb írások és regementeket illető actái.

Nr. 13. *Egy kis fekete vasas ládácska.*

melyben csak missilis-levelek vadnak.

Nr. 14. *Egy borjúbürrel borított gömbölő láda.*

Melyben holmi írási, missilis-levelek, üres iskátulák, egy perspectiva és egy veres táblás könyv találtatott.

Nr. 15. *Egy fekete ládában vagon.*

Tettszín, ócska, arannyal varrott nyakban való.

Zöld, virágos, kamuka, fecskefarkú zászló, a kin ország és Urunk (<i>Rákóczi</i>) címere vagon	---	---	---	---	---	---	Nr. 1
Sárga-rézből való kengyel, pár	---	---	---	---	---	---	« 1
Tarka strinffli, pár	---	---	---	---	---	---	« 1
Vörös pamut, csomó	---	---	---	---	---	---	« 1
Kék czérna, csomó	---	---	---	---	---	---	« 1
Fogasra való aranyfüstes pléhdarab	---	---	---	---	---	---	« 3
Rózsforma, fogasra való fejer pléhdarab	---	---	---	---	---	---	« 4

Egy ócska, kardra való selyemzsinór, mellyen két darab török, ezüstmű álló két hüvelyfogaló és törkessel (*turquoise*) rakott vagon.

Vörös skarlát új német köpenyeg avagy mantli, mellyen aranyprém, zöld tokban.

Egy arannyal szőtt brokátból való új casula, mellynek a közepi fejer aranyos matéria; sik prém vagon körüllette. Stolával és manipulussal együtt.

Egy kelyhre való kezkenő avagy vellum, selyem, kölemféle, aranyból szőtt virágokkal; a közepin Jesus neve gyöngygyel ki-varrva. Hasonló matériából való duplás bursza, melyben arannyal varrott két corporale találtatott. Hasonló, aranyból szőtt kelhre való fedelecske.

Tarka selyem-matériából második casula, hasonló stolával együtt.

Harmadik, violaféle tabit-casula, az közepin fejr atlacz;
stolával és manipulussal együtt.

Kék posztóbúl való, ócska, tábori székre való fedél ... .. Nr. 5

Nr. 16. Fekete bőrrel borított gömbölgő ládában.

Párduczbőr ... .. Nr. 1
Zöld septuch-posztó, sing ... .. " 7²/₄

Nr. 17. Egy zöld, közészerő ládában találtatott.

Uj és ó abroszok, circiter ... .. Nr. 12
Ki nagyobb, ki kisebb asztalkezkénők, lepedők, ingek,
párnahajak, nyakbanvalók; két darab kék virágos új dikta.
Aranynyal varrott ingek... .. Nr. 2
Vörös tafota, ezüsttel varrott nyakbanvaló ... .. " 1
Második, kék tafota, kin aranykötés.
Harmadik, fekete fátyol; ezüstkötés körülette.

Nr. 18. Egy vörös kocsiládában.

Harangoeska ... .. Nr. 2
Vörös karmazsinbúl való pantalyér (*pantallér*), aranynyal
varrott; új, ezüst aranyos csatt rajta pikkelyestül és
fark-ezüsttel együtt ... .. " 1
Holmi missilis levelek. Zöld selyem öv, mellyet elvitt Doby
Uram az Urfinak.

Nr. 19. Második kocsiládában.

Egy zacskóban puskaapor, font ... .. Nr. 10

Nr. 20. Harmadik kocsiládában találtatott.

Egy bépecsételt zacskóban, a mint kivöl numerizálva
vagon, forint ... .. Nr. 123 den. 62
Azon kívül német forint ... .. Nr. 30
És török, virágos vánkoshaj... .. " 1

Nr. 21. Fejér kocsiládában.

Közönséges ezüstkanál	Nr. 14
Nagy ezüstkanál... ..	« 1
Nagy lábos, virágos ezüstpohár, födelestül	« 1
Ezüst sőtartócska	« 2
Ezüst, mosdó formára való kannácska	« 1
Ezüst belől és kívül, alól-felől ezüst kupácska	« 1
Ezüst vörös györgy	« 2
Az egyik tokban, másik tok nélkül. ¹⁾	
Hegyesőrrre való ezüsten, aranyos darab	« 7
Ezüst taraj (<i>sarkantyú-taraj?</i>)	« 4
Ezüst fülvájócska	« 1
Gyömölcs alá való öreg, ezüst, aranyos, vert munka csésze	« 1
Item, más, kisebb ezüst, vert munka,	
Item, harmadik, annál kisebb ezüst csésze.	

Nr. 22. Vörös kocsiládában.

Egybenjáró öveg pohár, tokostúl	Nr. 4
Egyéb semmi.	

Nr. 23. Egy zöld ládában találtak.

Fekete selemmel varrott lepedő	Nr. 3
És bizonyos fejjerruha, mely között fekete selemmel varrott párnahaj... ..	« 6
Nr. 24. Egy örög pinczetok, kiben ónpalaczk... ..	« 6
Nr. 25. Egy táltokban új óntál	« 16
Nr. 26. Item, más nagyobb tokban örög tál... ..	« 14
Ahhoz való tányér	« 12

¹⁾ Mik voltak légyen ezen, XVI. és XVII-ik századokbeli számos hazai lajstromban előforduló «Vörös Györgyök?» — műtörténészeink régészeink nincsenek tisztában vele. Némelyek *pecsenyeforgató állványoknak* gondolják; ez azonban épen a jelen bejegyzéssel kizártnak lenni látszik: mert a pecsenyeforgató ágasokat csak nem készítették ezüstből s nem tartották tokban.

Nr. 27. Egy pinczetok, kiben fábúl, ón sróffal, kerekded forma palaczk vagyon... --- --- --- --- ---	Nr. 6
Nr. 28. Egy danszkai (<i>danzigi</i>) zöld pinczetok, kiben öreg, négyszeglető palaczk vagyon --- --- --- ---	« 6

Nr. 29. *Egy kis, tintás, vasas ládában.*

Kölöm-kölömféle török selyem, csomó --- --- --- ---	Nr. 1
Ezüstfonal, motring --- --- --- --- ---	« 1
Gomb nélkül való szár, aranyfonálbúl... --- --- --- ---	« 3
Hármas, gyöngyházás, ezüstpléhes kés.	

Egy kis fehér skatulácska, kiben egy kardra való ezüstesa-
tocska, egy aranyos makkocska; egy vasbúl való, másik ezüstmű-
pecsétnyomó. Tíz darabocskában holmi apró ezüstecske.

Hat darabocskában hajtásnak való matéria és egy falka (*cso-
port, készlet*) ezüstpaszamány.

Másik fiókban félmotring aranyfonál; egy csomócskában
aranyborítás.

Item, egy csomó vörös karmazsin, aranyfonállal való sújtás.

Két karika, fehér, vont réz.

Egy csomó ezüstborítás és holmi dirib-darab makkocska,
zsinórka, aranyfonálka.

Egy olvasócska, rézkeresztcskével együtt, és egy filegrános
Agnus Dei.

Harmadik fiókban ezüst, kék zománccos, makkostúl együtt gomb, dolmányra való... --- --- --- ---	Nr. 19
Ezüst, tőkörvényes gombocska... --- --- --- ---	« 10
Hozzávaló makkocska --- --- --- --- ---	« 6
Viselt apró és nagyobb skófiúm-gomb --- --- --- ---	« 51
Sárgaréz Szent Ignác Agnus Dei --- --- --- ---	« 1
Ó ruhárúl lefejtett dib-dáb arany, ezüstműzsinór.	
Karmazsinszínű selyem mentekötő --- --- --- ---	« 1
Negyedik fiókban, viselt aranyfonálbúl való gombocska	« 23
Skófiúmgombocska gombházastúl együtt --- --- --- ---	« 5
Veres klárisgombocska --- --- --- --- ---	« 40
Aranyos makkocska --- --- --- --- ---	« 8
Bodzogányrúl (<i>buzogány</i>) való ezüstdarab --- --- --- ---	« 1

Zöld, aranyfonállal szőtt övre való majez.

Hosszas nadrágra való ezüstkapocs, pár	--- --- ---	Nr. 20
Dolmány újjára való ezüstkapocs, pár	--- --- ---	" 42
Holmi dirib-darab ezüstecke	--- --- ---	" 20
Szügyelőre való karika, pár	--- --- ---	" 1
Item, nagy fiókban közönséges ezüstkánál	--- --- ---	" 7
Vaspecsétnyomó	--- --- ---	" 3
Nr. 30. Egy sótos (<i>így</i>) táltartóban óntányér	--- --- ---	" 30
Nr. 31. Egy vasas, srófos táltokban óntál	--- --- ---	" 24
Nr. 32. Egybenjáró táborig új katlan, födelestül együtt	---	" 8

Nr. 33. *Egy ormos láda.*

Török karmazsin, kék bagariával bilelt czafrag	--- ---	" 1
Egy darabban kék vászon.		
Egy ablakra való fejez vászonbúl firhánk; rojtos.		
Egy csomóban virágos, baraszlai (<i>boroszlói</i>) dikta.		
Török karmazsin sárga csizma, pár	--- --- ---	" 2
Tisztító seprűcske	--- --- ---	" 1
Sárga török kepeza, pár	--- --- ---	" 1
Egy csomóban kötött dirib-darab sokféle posztócska.		
Ó zöld dolmány alól való tabit.		
Violaszin selyem kanavász, egy darabka.		
Egy kék, vastag selyemzsinor rabkötő.		
Egy skatulában kölömb-kölömbféle orvosságok.		
Holmi díb-dáb posztószil. Könyv, papiros. Tisztító ecsetke.		
Egy zacskóban kölömb-kölömbféle kulcsok.		
Nr. 34. Pikkelyes, ezüst, lóra való szerszám	--- --- ---	Nr. 1
Szügyelő, fark-motring, kantár.		
Vörös majeczos, ezüstbogláros lóra való szerszám, szügyelő, fark-motring, kantár.		
Sárga, ezüstsarkantyús csizma, viselt	--- --- ---	Nr. 1
Fél fekete-báránybélés	--- --- ---	" 1
Hiúz egész bőr	--- --- ---	" 5
Róka, egész	--- --- ---	" 4
Rókahát	--- --- ---	" 14
Rókafejek egy csomóban.		

Vidrabúr	---	---	---	---	---	---	---	---	Nr. 3
Farkasbúr	---	---	---	---	---	---	---	---	" 2

Nr. 35. Egy boros hordóban.

Kölöm-kölömféle missilis- és egyéb levelek. Ezen kívül ón- mosdó	---	---	---	---	---	---	---	---	Nr. 3
Ketteje födeles, harmadika födeletlen.									
Tál hozzája	---	---	---	---	---	---	---	---	" 2
Réztányér	---	---	---	---	---	---	---	---	" 7
Lakat, kulcs nélkül	---	---	---	---	---	---	---	---	" 2

Nr. 36. Egy zsákban.

Vörös új csújtár	---	---	---	---	---	---	---	---	Nr. 1
Kék remekposztó, sing	---	---	---	---	---	---	---	---	" 8 ¹ / ₄
Szösz-vászon darab	---	---	---	---	---	---	---	---	" 1
Török, közönséges szőnyeg.									
Török szunyogháló.									
Viselt, nyereg alá való pokrócz	---	---	---	---	---	---	---	---	" 1
Pusztá fanyereg, szerszám nélkül	---	---	---	---	---	---	---	---	" 2
Csontos (csonttal kirakott) közönséges nyereg, szerszámostúl	---	---	---	---	---	---	---	---	" 2
Új hám kantárostúl, gyeplüstül, kötőfékestül	---	---	---	---	---	---	---	---	" 6
Item, lóra való szerszám	---	---	---	---	---	---	---	---	" 2

Nr. 37. Egy fejér, deszkából vert ládában.

Polhák (széles szájú hajdupuska)	---	---	---	---	---	---	---	---	Nr. 5
Stucz	---	---	---	---	---	---	---	---	" 11
Tersinyi puska	---	---	---	---	---	---	---	---	" 5
Karabily	---	---	---	---	---	---	---	---	" 1

Nr. 38. Másik, hasonló ládában.

Stucz	---	---	---	---	---	---	---	---	Nr. 7
Flinta	---	---	---	---	---	---	---	---	" 8
Tersini puska	---	---	---	---	---	---	---	---	" 5

Polhák	« 1
Flinta-karabély... ..	« 1
Nr. 39. Egy pinczetokocska, kibén aquavitának (<i>égettbor</i>) való palaczkocska vagyon	Nr. 7

Ládán kívül találtatott.

Közönséges hegyestőr (<i>dragon</i>)	Nr. 3
Aranyos, ezüstös hegyestőr	« 1
Aranyos, ezüstös kard, tarsolyostúl, lódingostúl együtt	« 1
Kin ezüst aranyos csatt; az szíjja skófiummal varrott.	
Ezüstös nádpálcza	« 1
Tersinyi puska	« 4
Veres-bársony, kocsiban való vánkos	« 4
Stucz-puska... ..	« 1
Kapa... ..	« 15
Csákány	« 3
Zsindelszeg	Nr. 23,000
Lécszeg, csomó... ..	Nr. 2
Sinvas	« 4
Tábori ágynak a fája... ..	« 1
Rúdvas, darab... ..	« 15
Kötél aczél (<i>így</i>)... ..	« 1
Egy zacskóban sárgaréz-horgok, fogásra való.	
Egy zsákban madarászó hálók.	
Item, lepedő formára, apró madárkák fogó, két darabban háló.	

(Egykorú másolat 3 íven, gyűjteményemben.)

Ha ezen, műveltségtörténeti szempontból nagyérdékű összeírást és abban különösen a vitézi öltözeteket, fegyvereket, hadi szereket, tábori készleteket vizsgáljuk: csaknem minden szert, eszközt, a mi egy generálisnak azon időben kellett, bővében föltalálunk. Feltűnik kiváltképen az elhunyt tábornok *lőfegyvereinek* sokasága; mert Berthóti Ferencznek nem kevesebb, mint *huszonnégy pár pisztolya* (és pedig 22 pár a legújabb akkori szerkezetű, ú. n. «*vágó*» = elcsattantható, nem «*kerekes*» pisztoly,) s *ötven darab* mindenféle rendszerű puskája vala. Látszik: nagy barátja

lehetett a czélba lövésnek. Tábori készleteiből főként a tömérdek (tokban járó) óntál, óntányér, ónpalaczk tűnik föl, az utóbbiak pinczetokokban. Még égettboros ónpalaczkocskák is.

A mi pedig az öltözeteket illeti: a tábornok ruhatára ugyan-csak gazdagnak mondható, a mennyiben nyolcz-kilencz rendbeli fényes, finom kelmékből készült, ezüsttel, arannyal kihímzett, aranyozott, filegrán-mívű, drágaköves gombokkal ékeskedő *teljes* magyar díszöltözete soroltatik elő: prémes menték, dolmányok, övek, nadrágok és prémes süvegekből álló. (S azonkívül is még sok, fölhasználásra váró drága prém.) Egy-egy rendbeli öltözetnél mente, dolmány, öv, nadrág, többnyire egyszínű, vagy, ha a nadrág színe itt-ott eltér is: szépen összevágó az a dolmány s mente színével. Figyelemre méltó e mellett, hogy a nyolcz-kilencz rendbeli öltözetben képviselve van minden színárnyalat: csak egyedül a fekete hiányzik;¹⁾ újabb, döntő bizonyoságául annak, hogy őseink a fekete ruhát egyáltalában nem szerették, és csak *gyászban* viselték. (Sőt régebben, a Rákóczi-kor előtt még a gyászruhák sem fekete, hanem *violaszínűnek* valának; s a papok is a Rákóczi-korban is még nem fekete, de violaszínű prémes mentét hordtak reve-rendáik fölött.)

Azonban látjuk Berthóti ruhatárának jegyzékéből azt is, hogy a kurucz, valamint általában a magyar tábornokoknak egész Mária-Terézia koráig tulajdonképeni hivatalos *generálisi egyenruhájuk nem volt.* (Az ezredeseknek még *igen.*) Mert a tábornok, — kit «Méltóságos Generális Uram ö Nga» czímmel tisztelének — már e méltóságánál fogva a főrendű urak, mágnások közé soroltattott, ezekkel tekintetett egyenrangúnak: a kinél tehát, az akkori felfogás szerint, az «*uniformis*» hatálya megszűnik, őket már a magyar mágnási díszöltözet illette meg, mint a mely különben is, jellegénél fogva, merőben harcziás, vitézi viselet volt. Tábornoki jelvényekül csakis az aranyozott *ezüstbuzogány*, (mely az ú. n. marsallbotot pótolá minálunk); a *párduczbőr-kaczagány*; továbbá a drágaköves, aranyos *kalpagforgó* s az ebben lengő *kócsag-, kerecsen-, sastoll* szolgáltak. (*Bottyán* tábornokról tudjuk még, hogy ő

¹⁾ Csizma is csak *sárga* s *vörös* karmazsin és kordován említették: fekete nem.

ezek mellett egy háromszáz aranyat nyomó, pompás aranylánczot viselt vértje fölött a mellén, a melyen az a vitézségi nagy aranyérem csüng vala, melyet 1689-ben, a Niss táján a török ellen vívott grabovai győzelem eldöntéseért I. Lipót császár-királytól kitüntetésül kapott. E szép hadi emléket kurucz generális korában is — mind haláláig viselte.)

A Berthóti Ferencz hátrahagyott holmiiról készített föntebbi összeírás különben, nem kimerítő: a mennyiben csakis a «*láda-beli*» — és némely fegyverfogásokon függött — portékákra terjeszkedik ki, s a tábornoknak egyéb ingó javairól, pl. paripáiról, hintós loviról, hintairól, csézáiról, s az istállókban és szerkamarákban tartott ló- és nyeregszerszámairól nem szól. Ez utóbbiakból egyedül azon néhány rendbeli csótár, nyereg, kantárvat, szerszám emlittetik, a melyek használaton kívül a szobákban találtak a lajstromozáskor. Lovászai s egyéb szolgálószemélyzetének felszereléséről annál kevésbbé van szó. Továbbá nemcsak Kassán: hanem regete-ruszkai s berthóti kastélyaiban is okvetetlenül voltak még, itt föl nem sorolt mindenféle készletei, szerelvényei. Mindazáltal más kurucz tábornok ingó értékeiről még ennyire kimerítő összeírást sem bírunk.

THALY KÁLMÁN.